

CONGRESTEKST #JEUGDWERKWERKT

Jeugdwerk als vrijplaats voor experiment?

Datum: 14 maart 2018

Over de zin en onzin van het thema ‘experiment’ als uitdaging voor het jeugdwerk

Het jeugdwerk profileert zich doorheen haar lange geschiedenis als een plek waar kinderen en jongeren onbezorgd jong kunnen zijn. Een plek ook waar ze volop kunnen experimenteren, zichzelf kunnen zijn en met vallen en opstaan kunnen proberen en leren. Het is dan ook niet geheel verwonderlijk dat de commissie jeugdwerk ‘experimenteren’ naar voren schuift als een te onderzoeken thema.

De vraag is echter wat er precies bedoeld wordt met ‘experiment’ als een belangrijk thema. Want wat catalogiseer je onder experiment en wat niet? Voor sommige werkingen zal het ene experiment een doodnormaal gegeven zijn, terwijl het voor een ander echt om vernieuwend aanbod gaat. Om die reden is het noodzakelijk om het begrip ‘experimenteren’ enigszins af te bakenen en te kiezen waar we ons in dit congressthema precies op focussen.

▼ Experiment is gericht op (sociale) innovatie en verandering

Experimenteren in het jeugdwerk is steeds experimenteren om iets in beweging te zetten. Je experimenteert niet zomaar *om te experimenteren*. Eerder zijn experimentele projecten en praktijken gericht op (maatschappelijke) verandering. Experimenteren doen we om te innoveren, omdat we iets willen verbeteren.

▼ Experiment als maatschappelijke innovatie

Gezien het volledige traject richting congres #Jeugdwerkwerkt in het teken staat van de maatschappelijke rol van het jeugdwerk, pleiten we er dan ook voor om experimenteren te linken aan *maatschappelijke* innovatie. Op die manier kleuren we het begrip in, en geven we het meer betekenis. Experimenteren lees je dan als...

Innoverende praktijken gericht op maatschappelijke verandering, waarbij bestaande spelregels in vraag gesteld worden.

▼ Vanuit een kritisch-emancipatorisch perspectief

Experimenteren wordt zo meteen ook begrepen als een proces van maatschappelijk leren. Doorheen haar experimentele en innoverende praktijken werkt het jeugdwerk aan een voorafbeelding van hoe ze de maatschappij wil zien. Dit betekent dan ook meteen dat de experimenten waar we ons verder op richten, steeds gelinkt zijn aan een maatschappelijke evolutie of nood.

▼ Verbinding met andere thematrajecten

Het mag duidelijk zijn dat een thema als ‘experiment’, eens het ingekleurd wordt vanuit het perspectief van maatschappelijke innovatie, plots meer reliëf krijgt. Experiment staat steeds in verbinding tot een maatschappelijke nood, en draagt bij tot een wenselijke samenleving. Op die manier kunnen we het thema ‘experiment’ verbinden met andere thema’s. Als we experiment en maatschappelijke innovatie als een methode toepassen, werken we aan maatschappelijke verandering in diversiteit, politisering, werken met hedendaagse vrijwilligers en het verbinden van sectoren in kruispuntgericht werken.

▼ Jeugdwerk als vrijplaats om te experimenteren

Op die manier bekeken, werpt elk van de thema’s, die in het congres aan bod komen, meer licht op experimentele projecten. Elk van de thema’s is immers op zoek naar praktijken die de spelregels rond specifieke maatschappelijke uitdagingen in vraag stelt.

Dit besef geeft ons ruimte om ‘experiment’ hier zelf kleur te geven en te richten op specifieke uitdagingen in de samenleving. Meer bepaald zoeken we naar experimentele projecten die tegenwicht bieden aan de maatschappelijke evoluties betreffende druk op tijd, ruimte en risicovermijding. Projecten die zich expliciet identificeren als een *vrijplaats* waar weinig moet, en veel mag; daar zijn we naar op zoek.

Toenemende druk op de vrije tijd en maatschappelijke ruimte voor kinderen en jongeren.

▼ (Tijds)druk, ook in de vrije tijd

Visuele stimuli, de groeiende snelheid van media en (mobiele) technologie wakkeren het gevoel aan dat er weinig ruimte is voor downtime in het leven van kinderen en jongeren. De combinatie hiervan met een doorgedreven nuttigheidsdenken zorgt er voor dat effectieve vrije tijd een schaars goed geworden is.

Vrije tijd moet vooral nuttig en betekenisvol ingevuld worden. Een volle gezinsagenda en een gigantisch (al dan niet commercieel) vrijetijdsaanbod brengt vrijetijdsstress¹ teweeg. Tijdsdruk en het gevoel tijd te kort te komen valt dus ook de vrije tijd te beurt... tijd die net geacht wordt om vrij te zijn. Het Comité voor de Rechten van het Kind benadrukt dat een grotere erkenning voor de vormen en plaatsen waar kinderen spelen en hun tijd vrij beleven een absolute noodzaak is.²

▼ Druk op maatschappelijke ruimte

De ruimte in Vlaanderen is per definitie eindig. De schaarse publieke ruimte waarover we beschikken wordt dan ook vaak door verschillende groepen en functies gebruikt. De vrije onbestemde ruimte zoals braakliggende veldjes, bosjes, beken, ... waar je als kind of jongere echt kan spelen en ontdekken, verdwijnen steeds meer om plaats te maken voor functioneel ingerichte ruimtes.

▼ Een dominant discours van risicovermijding

Onze maatschappij kenmerkt zich door de identificatie van een veelheid aan risico's en de daarbij horende vermijding van er van³. De verregerende juridisering van onze samenleving stelt steeds meer regels voorop om risico's in te perken. Ook in het jeugdwerk zijn deze symptomatische veranderingen zichtbaar. Denk maar aan de GAS boetes (ook voor -14 jarigen), kampreglementen, bosdecreten, ... Onder druk van de risicomaatschappij gaan we kinderen beschouwen als een 'te beschermen' bevolkingsgroep en stellen we regels op om dit te doen.

Bovendien willen ouders ook steeds vaker op de hoogte gehouden worden van wat er gebeurt in de vrije tijd. Dit beperkt de bewegingsvrijheid van jeugd(werkers) en zorgt voor extra externe controle. Jeugdwerkers grijpen dan vaak naar een gestructureerd, veilig aanbod voor kinderen. Het gros van de jeugdwerkers en bijgevolg ook jeugdwerkbudget, gaat naar het bestendigen van bestaande structuren en gekende recepten die vaak de corebusiness van het werk uitmaken.

Hier verliest het jeugdwerk voor een stuk haar ziel. Jongeren worden te veel geframed in het idee dat ze toestemming voor hun ideeën moeten vragen, terwijl actief zijn in het jeugdwerk vooral een zaak van mogelijkheden zou moeten zijn.

▼ Een klassiek bedrijfsmanagement overheerst

De steeds verdere vermarkting van de overheidssector zorgt er voor dat de overheid zich steeds meer bedrijfsmatig opstelt. De drang naar efficiëntie en effectiviteit die dit met zich meebrengt zorgt voor een groeiende verantwoordingsdruk. In ruil voor subsidies moet het middenveld verantwoording afleggen voor zijn prestaties (accountability)⁴. De jeugdwerksector is in hetzelfde bedje ziek: directies en besturen van jeugdwerkorganisaties werken volgens een zeer klassieke management logica waar resultaten, acties en indicatoren voorop staan.

Dit toegenomen nuttigheidsdenken laat steeds minder ruimte voor het vrije experiment zonder gegarandeerd resultaat. De ruimte om projecten op te starten zonder zekerheid op het behalen van vooraf bepaalde resultaten, is bijgevolg zeer mager.

¹ IDEA Consult (20.12.2013). Toekomstverkenning: de blik van social-cultureel volwassenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op 2025. p. 54.

² IDEA Consult (20.12.2013). Toekomstverkenning: de blik van social-cultureel volwassenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op 2025. p. 11.

³ BOUTELIER, H. (2008). Leven met Risico's. [12.12.2017 - http://www.verwey-jonker.nl/doc/actueel/overig/overig_nieuws_2008/Boutellier.pdf]

⁴ IDEA Consult (20.12.2013). Toekomstverkenning: de blik van social-cultureel volwassenwerk, amateurkunsten en jeugdwerk gericht op 2025. p. 50.

Kracht van Experiment

In een samenleving die zich kenmerkt door risicovermijding en een grote druk op vrije ruimte voor kinderen en jongeren, kan het jeugdwerk zich profileren als een echte vrije ruimte voor kinderen en jongeren. Als een plek waar veel kan en vooral niet te veel moet en waar ruimte te over is voor jeugdige innovatie en experiment.

Op dit moment is het jeugdwerk echter niet de vrijplaats die het zou kunnen zijn. De mentaliteit, ruimte en beleid dat we nodig achten om innovatie en experiment echt op gang te brengen, zien we te weinig in het jeugdwerk van vandaag. De nadruk ligt te fel op corebusiness, werkstructuren en voldoen aan vooropgestelde doelen om vernieuwende ideeën echt ruimte te geven. Vandaag de dag is het jeugdwerk **niet** de plek om te experimenteren. Om die rol *wel* ten volle op te nemen, moeten we als jeugdwerk radicaal voor een experimenteel pad kiezen.

Agenda voor de toekomst: jeugdwerk is een vrijplaats voor echte vrije tijd en experiment.

Als jeugdwerk een echte vrijplaats vormt, houdt vooral een keuze in om vrijheid te bieden. Die keuze maken, vraagt om richting en houdt ook gevolgen in.

▼ Naar een nieuwe visie op de jeugdwerker

Jeugdwerkers zijn facilitators die procesgericht werken. Ze vertrekken vanuit ideeën van jonge mensen en passen hun begeleiding op maat aan op deze jongeren. In die zin neemt hun jeugdwerk ook diverse vormen aan: het ontkiemt vanuit ideeën van jonge mensen zelf en schippert zo tussen allerlei levensdomeinen, vormen en methodes. Daar is bovendien niets mis mee. Aan de hand van een metafoor, kunnen we die visie op jeugdwerkers duiden.

De jeugdwerker is een tuinier, geen mecanicien: hij is er op gericht om de talenten, interesses en groei van jongeren te cultiveren, terwijl de mecanicien eerder naar problemen en manieren om ze op te lossen zoekt⁵.

Er tekent zich echter een breed maatschappelijke beweging af om tegengewicht te bieden tegenover de risicomaatschappij. Onder andere het Vlaamse [Goe Gespeeld](#) en de internationale [Playwork](#) beweging promoten hierin vrij spel, 'risky play' en het bieden van impulsen tot ontdekken. Dit in de plaats van het eerder aanbodgerichte spel. Ook in minder *spel*gerichte jeugdwerkpraktijken, zien we een kentering naar jeugdwerk met open resultaten. Jeugdwerk dat zich richt op ondernemingszin, meer werkplaats- en projectgericht wordt ingevuld, vertrekt ook veeleer van de vraag van jongeren zelf, dan hen in een vast en gestructureerd aanbod te plaatsen.

Op deze manier naar de kern van jeugdwerk en de jeugdwerker kijken, is een keuze. Het is bovendien een keuze met gevolgen voor het statuut, de opleiding en de werkomstandigheden van de jeugdwerker: het vraagt werken op maat, vanuit jongeren. Dit vraagt een mentaliteitswijziging voor jeugdwerkers, maar ook een structureel andere manier van werken, met ruimte en autonomie om te werken op maat, wanneer en hoe dat dan precies nodig is.

Jeugdwerkers moeten radicaal vertrekken van jongeren, hen eigenaarschap en vrijheid bieden om zelf praktijken te ontwikkelen en impulsen bieden met voldoende uitdaging om dit ontdekken te bevorderen. De jeugdwerker speelt hierin een cruciale rol. Hij/zij is bovenal een vraaggericht facilitator, meer nog dan een aanbodmaker'. Focus moet dan ook liggen op waarnemen en verbeelden: jonge mensen kansen leren zien en hier creatief initiatief in ondernemen, is de sleutel tot echte vrije ruimte voor experiment en ontdekking.

⁵ Deze metafoor ontleen we aan Coussée en Williamson in "[Thinking seriously about youth work. And how to prepare people to do it.](#)" p. 19-20.

▼ Jeugdwerkpraktijken bieden vrije ruimte door te investeren in experiment en innovatie

Er zijn in principe voldoende middelen aanwezig in het Vlaamse jeugdwerk om experimenten ruimte te geven. Het vraagt wel een radicale keuze van jeugdwerkorganisaties om dit te doen en om te leren omgaan met de gevolgen er van:

- Falen is wel degelijk een reële optie. Wellicht zullen een aantal van je experimenten niet meteen slagen, of zal het een tijdje duren om het juiste 'recept' te vinden dat effectief impact heeft. Het vraagt langdurige investeringen om zulke successen te realiseren.
- Als bestuur en directie moet je je veldwerkers ruimte geven om zich vaardig te maken in het proceswerk. Overbodig werk, administratieve last en al te veel papierwerk moet plaats maken voor nabijheid bij jongeren, kennis van hun leefwereld en krachtige ondersteuning op maat.

Overheidssubsidiëring is geen voorwaarde voor innovatief werk. Het vraagt vooral een zekere vorm van ondernemerschap: geld en tijd investeren, desnoods lenen en de durf om te investeren in zaken waar je zelf in gelooft (ook als een subsidiërende overheid dat niet doet). Om meer maatschappelijke innovatie mogelijk te maken aan de hand van experimenten hebben we niet per se meer geld nodig, maar wel **vrijheid, veiligheid en uitdaging** om te experimenteren. Rogé en De Bruyne roepen daarom op om 'de zure zone' te benutten. Dit is het deel van je werking dat niet voldoende door de overheid erkend of gesubsidieerd wordt⁶. Experimenten opzetten is er voor kiezen om ruimte vrij te maken, zelfs indien dit investeringen vraagt. Zulke experimenten mogen gerust tijdelijk zijn. Loslaten mag, en moet. Beter goed afronden, en de vrijgekomen ruimte, energie en tijd voor iets nieuws inzetten.

Bovendien zijn samenwerkingen met privépartners absoluut ook een optie. Soms biedt zo'n samenwerking en de daarbij horende overeenkomst zelfs meer ademruimte dan die met een overheid, waarin allerlei resultaten al vanaf de start vastgelegd worden.

In het jeugdwerk zien we al voorzichtige eerste experimenten door de creatie van vrijplaatsen als tegenbeweging voor toenemend nuttigheids- en verantwoordingsdenken. Praktijken claimen leegstaande ruimtes (vb. Toestand vzw) of bouwen hun bestaande lokalen om tot multi-inzetbare ruimtes (vb. Formaat - Multiplex) of installeren in hun gemeente ruimte om ondernemerschap bij jongeren te stimuleren. Steeds proberen initiatiefnemers daar mee een context te creëren die net stimuleert om nieuwe innoverende praktijken te ontwikkelen.

Jeugdwerkverenigingen maken een experimenteerplek mogelijk door tijd, ruimte en middelen te investeren en een context met een goed evenwicht tussen uitdaging en veiligheid te creëren, zodat jongeren kunnen vallen, en vooral: terug opstaan⁷. Het komt er op aan om stimulerende leeromgevingen te creëren, waar jongeren ontdekken door te doen en zaken te *ondernemen*, ook al is het niet meteen zeker welk resultaat dat oplevert.

▼ Jeugd(werk)beleid investeert radicaal in experiment

Het opstarten en stimuleren van nieuwe, innovatieve projecten vraagt behoorlijk wat begeleiding en tijd. De juiste intensiteit en vorm van begeleiding voorzien, is een proces van continue inschatting en aanpassing. Door doelen helder te stellen en jongeren op een gepaste manier uit te dagen, kan je je procesbegeleiding en organisatiebeleid op maat vormgeven. Kort gesteld; je stelt je flexibel en 'vloeibaar' op om de structuur van werken aan te passen aan het project.

Het opschalen - oftewel breed implementeren van experimentele projecten - vraagt een andere aanpak. Hier heb je vooral tijd en ruimte nodig om experimenten te herhalen in verschillende contexten, in verschillende periodes, om te leren *waarom* iets werkt en niet zo zeer *wat* er juist werkt. Op die manier kan je structuren uitbouwen die werken en op lange termijn recepten vormen die je op grotere schaal kan gaan toepassen. Opschalen vraagt dus meer om leerlessen die te maken hebben met de manier van werken en de context waarin bepaalde zaken werken.

⁶ De Bruyne, L. & Rogé, B. (2014). Tussen ruimte, kunst en kapers Wat we kunnen leren van het creatief ondernemerschap in 'vrijhavens'. Antwerpen: EPO - drukkerij & DTP, Demos.

⁷ In het kader van experimenteren, is falen net een belangrijke stap naar procesmatig leren. Experimenten zijn per definitie gefaseerde trajecten, waar falen nodig is om te verbeteren.

Als jeugdwerk kunnen we het verschil maken door nauwer samen te werken. Vaak ontstaan er prachtige nieuwe jeugdwerkvormen net door verschillende ideeën met elkaar te laten botsen of door experimenten te herhalen in een andere context. Door samen investeringen te doen en te leren van elkaar, kunnen we hoger mikken in de ambities. Of net de risico's van een falend experiment spreiden over meerdere partners.

Een vaak gehoorde verzuchting is dat de wil naar experiment er is, maar de ruimte ontbreekt en de risico's van falen te hoog worden ingeschat om effectief nieuwe zotte ideeën uit te proberen. Subsidieovereenkomsten kenmerken zich door resultaatsindicatoren waarmee organisaties voldoende aantonen op welke wijze verkregen subsidies nuttig worden toegepast. Eigen aan experimentele trajecten is dat ze enkel inspanningen bij voorbaat kunnen garanderen (niet de resultaten). Maatschappelijk innoveren betekent per definitie het risico op falen, en opnieuw proberen, telkens weer, tot er zich een resultaat voordoet waar we tevreden over kunnen zijn.

Door de methodiek van maatschappelijk innoveren en experimenteren volop toe te passen, kan het jeugdwerk terug ruimte creëren om te proberen, te falen, opnieuw te proberen en effectief nieuwe maatschappelijk relevante modellen en praktijken te ontwikkelen. Willen we vanuit het jeugdwerk effectief vrije ruimte bieden aan kinderen en jongeren om hun eigen initiatief te verbeelden en concretiseren, dan moeten we op voorhand vastgelegde resultaten durven loslaten.

Belangrijk daarbij is dat onze klassieke modellen van verantwoording te kort schieten in zulk radicaal vraaggericht werken. Veelal leggen bestaande modellen resultaten en methodes op voorhand erg rigide vast. Het resultaat is een zeer strak kader en een hoge administratieve last. Hierdoor is er weinig ruimte om flexibel in te spelen op de kansen die zich voordoen.